

Erdészeti Lapok

Az Országos Erdészeti Egyesület folyóirata
CXXXVI. évfolyam 6. szám
(június)

Főszerkesztő
PÁPAI GÁBOR

A szerkesztőbizottság elnöke:
DR. SZIKRA DEZSŐ

A Szerkesztőbizottság tagjai: dr. Bartha Dénes, dr. Bondor Antal, Dévai Péter, Gencsi Zoltán, dr. Járasi Lőrinc, dr. Király Pál, Oláh Tibor, Pintér Ottó, Répászky Miklós, dr. Somogyi Zoltán, Szakács László, Tóth Miklós.

Szerkesztőség: 1027 Budapest, Fő u. 68.
Telefon/fax: 201-7737
Mobil: 06-30-97-15-255
Internet: <http://larix.efc.hu/oe>

Kiadó:
Országos Erdészeti Egyesület
1027 Budapest, Fő u. 68.

Felelős kiadó:
KÁLDY JÓZSEF

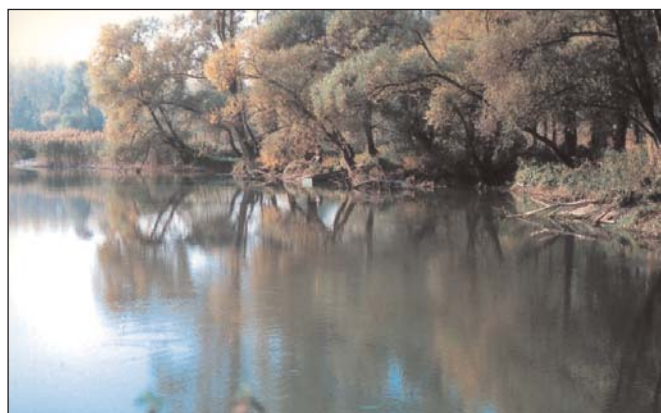
Nyomdai munkák: INNOVA-PRINT, Budapest
Felelős vezető: ifj. Komornik Ferenc

A kézirat lezárva: 2001. május 31.

ISSN: 1215-0398

Terjeszti az Országos Erdészeti Egyesület. Felvilágosítást a lappal kapcsolatban az Egyesület ad. Megjelenik havonta. A beküldött kéziratokat, fényképeket nyilvántartásba vesszük. A cikkek, írások nem feltétlenül azonosak a szerkesztő véleményével, azok tartalmáért mindenkor a szerző felel. A szerkesztőség fenntartja magának a szerkesztés jogát. Honoráriumot – megegyezéssel – csak felkért íráso-kért, a fotóért, illetve grafikai munkákért fizetünk.

Címképünk: Kisvizek védelme. Fotó: Pápai Gábor

Fűzfás öböl (Kisbodak-Dunaág)

Fotó: Greguss László Géza

Tartalom

A bibircses nyír (Betula pendula) rovarvilága	181
Kérdőjelekre válasz!	183
<i>Dr. Rédei Károly:</i> Táji szelekciós akácnemesítési-program első eredményei a Duna-Tisza közén	185
<i>Szodfridt István:</i> Az erdészeti termőhely-értékelésről	187
Erdő-diagnózis	188
<i>Pájer József:</i> A környezeti hatásvizsgálatok alkalmazásának elemzése	189
Tapasztalatcseré a németországi erdészkedésről	192

Cél a közvagyon
gyarapítása

193

Somogyi Zoltán: Egy új típusú erdőgazdálkodás szükségessége, fogalma és főbb alapelvei

197

Dr. Király Pál: Joachim Buff újabb kötete

201

Leipold Árpád: Ne kisebbítsük szakmai múltunkat I.

202

135 vagy 150? Hány éves az Országos Erdészeti Egyesület

207

Az erdőszegélyekről

208

Egyesületi hírek

209

Szoborpark avatás a Pilisi
Parkerdőben

211

Jelölőverseny a Budakeszi Erdészet területén

212

Falufásítási akció

212

A lapot
Magyarország legnagyobb médiafigyelője, az

» **OBSERVER** «

OBSERVER BUDAPEST MÉDIAFIGYELŐ KFT.
1084 Budapest, Auróra u. 11.

Tel.: 303-4738

rendszeresen szemlézi

A bibircses nyír (*Betula pendula*) rovarvilága

A bibircses nyír (*Betula pendula*) nagy elterjedési területű euraszibériai flóralelem. Pionír faj, Magyarországon az Alföld erősen meszes, szélsőségesen száraz termőhelyeit kivéve mindenütt találkozhatunk vele. Közeli rokonával, a jóval ritkább, szórványos előfordulású szőrös nyírral (*Betula pubescens*) könnyen hibridizálódik, a két faj közt igen gyakoriak az átmeneti formák. Herbivor faunájuk gyakorlatilag megegyezik, jelenleg nem ismerünk olyan fajt, amely nálunk csak az egyik, avagy a másikon fordulna elő. Mivel azonban a bibircses nyír Magyarországon jóval gyakoribb, mint a szőrös, ismereteink, adataink szinte kizárólag erről a fajról származnak. A nyírek rovarfaunájához nagyban hasonlatosak még a rokon égerek rovaregyüttese. Igen sok faj ismert, mely csak ezen a két fanemen fordul elő.

A polifág lombfogyasztó lepkéhernyők közül igen sok (pl. *Lymantria dispar*, *Operophtera brumata*, *Erannis defoliaria*, *Colotois pennaria*) táplálkozik rajta. Ezek bármelyike számottevő lombvesztést, akár tarrágást is okozhat rajta. A bibircses nyír kedvelt tápnövénye egyik legszebb nappali lepkének, a gyászlepkének (*Nymphalis antiopa*). Sötét-szürke, tüskés hernyóinak hátát vörös foltos díszíti. Időnként kertekben, díszfaként ültetett nyíreken is találkozhatunk egy-egy „fészkalijjal”.

Bár tudományos nevét a nyírekről kapta, más lombos fajokon is megél a szürke pettyesaraszoló (*Biston betularius*). Hernyója az águtánzás igazi mestere, színében, testfelszíne mintázatában kiválóan illeszkedik a tápnövény vékony ágaihoz, így szabad szemmel csak nagyon nehezen vehető észre.

Finnországban, ahol a bibircses nyír igazán tömeges, leggyakoribb lombrágói az

Oporinia autumnata nevű araszolólepkéhernyő. Ez a faj meglehetősen megbízhatósággal, 8–10 éves gyakorisággal csupaszítja le leveleit. A nyír és az említett araszoló az utóbbi 2–3 évtizedben a növény-állat interakciók kutatásának legismertebb szereplői közé kerültek. Kiváló finn rovarökológusok egész sor újszerű felfedezést tettek a velük kapcsolatos kutatások eredményeként. Többek között megállapították, hogy a nyír aktívan védekezik a hernyók rágása ellen. A tarrágást követő évben a levelekben megnövekszik bizonyos fenolszármazékok koncentrációja, ezek pedig a hernyók túlélésére és a belőlük kifejlődő lepkék termékenységre vannak jelentős negatív hatással. Azaz a jelentős lombvesztést követő néhány évben maga a fa kényszeríti ki a rovar alacsonyabb túlélési és szaporodási rátáját, azaz maga csökkenti annak népességét. A megnövekedett fenoltartalom később

visszaáll az eredeti, alacsonyabb szintre, és az araszoló számára csak ekkor válik lehetségessé egy újabb populációnövekedés. Ehhez kapcsolódó rendkívül érdekes felfedezés az is, hogy a hangyabolyok közelében a levelek fenoltartalma rendre alacsonyabb, mint a bolytól távolodva. Ennek egyszerűen az a magyarázata, hogy a hangyaboly közelségében, annak hatékony védelmét élvező faegyedek nem kényszerülnek arra, hogy az egyébként költséges kémiai önvédelmet alkalmazzák. A bolytól távolabb a hangyák már kisebb fokú védelmet biztosítanak, itt több a lombrágó hernyó, azaz a fák kénytelenek kémiai úton, önmaguk védekezni.

A tápnövényhez való kifinomult alkalmazkodást példázza a csipkés sarlósszövő (*Drepana lacertinaria*) hernyója. A faj a nyíreken kívül még égereken él. A hernyó a nyír virágzását követően a leveleket rágva táplálkozik. Színében

és testfelülete érdes, rücskös voltában is nagyban hasonlít a nyír termős virágzataira. Az éjjel táplálkozó hernyó nappal a virágzatok között rejtőzve gyakorlatilag láthatatlanná válik természetes ellenségei – elsősorban a madarak – számára. A tarkaszövő (*Endromis versicolora*) a nyírek mellett szintén megél az égereken, hársakon és a mogyorón is. A természetes, szép lepke március–áprilisban repül. Fiala hernyói csoportosan rágnak, a nappalt fűtszerű csoportokba tömörülve mozdulatlanul igyekeznek átvészelni.

Harmincat is meghalad a nyír aknázómolyainak száma. Ezek általában oligofág (kevés tápnövényű) fajok, a nyírek mellett még az égereken, illetve mogyorón fordulnak elő. Igen apró, általában 5–6 mm-es szárnyfesztávú lepkék, hernyóik a levél epidermisze alatt rágnak különféle, fajukra jellemző alakú és méretű aknákat. Közülük kizárólag nyíreken

fordul elő többek között a nyíráknázó törpemoly (*Stigmella betulicola*), a szőrösnýr sátorosmoly (*Lithocolletis cavella*) és a nyíráknázó ősmoly (*Eriocrania sparmanella*).

A szivarsodró eszelény (*Byctiscus betulae*) peterakó nősténye sajátos módon gondoskodik utódjai jövőjéről. A tápnövény (nyír, fűz, mogyoró stb.) néhány levelét hosszanti tekerccsé sodorja össze, és ebbe helyezi petéit. Az itt kikelő kis lárvák védett és „klimatizált” körülmények között fejlődhetnek. A sodrat további előnye, hogy belsejében a fénytől elzárt levelek puhábbak és könnyebben emészthetők.

A nyíreken szép számmal élnek levéldarázs-lárvák is. Többségük szabadon rág, de akadnak közöttük levélaknázó fajok is. A *Hemicroea crocea* nevű faj sajátos, jól felismerhető rágásképet hagy maga után. Lárvái keskeny, hosszú, az erek mentén futó, esetenként elágazó sávokban rágják át a levéllemezt. Az így kialakuló rágatok hieroglifaszerű jelekként maradnak vissza a levélen. A nyír aknászdarázs (*Messana*) nőstényei a nyírlevelek élére rakják petéiket. A levél felszínén készített szabálytalan alakú foltoknak innen indulnak ki. Az aknában a lárva a nap nagy részében (kb. 21 órát) táplálkozik. Az aknázó életmódot folytató levéldara-

zsakra egyébként általánosan jellemző, hogy szinte folyamatosan táplálkoznak. Ezt a luxust valószínűleg azért engedhetik meg maguknak, mert az akna viszonylagos védettséget biztosít számukra.

A levéldarazsak között igazi óriásnak számít a fekete buzogányos (*Cimbex femorata*). Európában és Ázsiában is elterjedt. Hamvas világoszöld lárvái jellegzetes, összetekeredett tartásban találhatók a nyírleveleken. A kifejlett darazsak fiatal ágak kergét rágják körbe. Táplálkozásukat a gyűrűszerűen kialakuló sebszövet könnyen felismerhetővé teszi.

A nyíren előforduló levéldarazsak szépségdíjasa minden bizonnyal a lapátos nyír levéldarázs (*Croesus septemtrionalis*). Kifejletten 20–25 mm hosszú, kifejezetten szép, sárga-fekete álhernyói júniustól szeptemberig csoportosan, a levéllemez élén táplálkoznak. Sorban, egymást követve rágnak a levéllemez éle felé. Amikor az első helyen haladó lárva eléri a levél csúcsát, visszamászik a sor végére. A megfigyelések szerint naponta 17 órát táplálkoznak. Sajátos, figyelemfelkeltő színezetük miatt a madarak általában elkerülik őket. Zavarás esetén „S” alakban meggömbölyve, figyelmeztető pózban igyekeznek elriasztani ellenségüket. Közeli rokon fajta a szintén nyíreken élő, hasonló életmódot folytató *Croesus latipes*.

A *Betula* nemről 5 gubacsszúnyog fajt ismerünk. Mint a gubacsokozó rovarok többsége, ezek is szigorú specialisták, más fafajokon nem fordulnak elő. A *Semudobia betulae* nevű faj a nyír nőivarú virágaiban, illetve termésé-

ben képez gubacsokat, gyakran a magokat is terméketlenné téve.

A nyírek xilofág rovarainak egyik közismert képviselője a nyírfa kéregszű (*Scolytus ratzeburgi*). A szűk között nagy méretűnek számít, hossza eléri a 6 mm-t is. Anyajárata függőleges, 15–20 cm hosszú. Kirepülési nyílásai sorban, függőleges vonal mentén helyezkednek el. Szintén nyírspecialisták a darázsra emlékeztető külsejű nyír üveg-szárnyú lepkék (*Synanthedon scoliaeformis* és *Synanthedon culiciformis*) is. Lárváik 2–3 évig fejlődnek. Az előbbi idős fák kérge alatt a szíjácsban, utóbbi a törzs belsejében rág.

A *Betula* nemről Magyarországon eddig 300-nál valamivel több herbivor rovarot mutattak ki. Ezzel a fitofág rovarokban leggazdagabb fanemek közé tartozik, a rangsorban csupán a tölgyek (kb. 650 faj) és a fűzek (kb. 460 faj) előzik meg. A nyíreken élő fajok között igen sok a specialista, melyek máson nem képesek megélni. Erdeink fajgazdagságának tehát a nyírek jelentős gondnokai. Többek között ezért is kíméletet, sőt gondoskodást érdemelnek!

Kép és szöveg: **Dr. Csóka György**

